

(De)konstrukcija sopstvenog identiteta ili slika jednog umiranja: o *Elijahovoj stolici* Igora Štiksa

IVA TEŠIĆ (BEOGRAD)

Štiksov roman *Elijahova stolica* kroz životopis glavnog junaka Richarda Richtera pokreće svestremena pitanja koja se tiču čovekove egzistencije uopšte (sudbina, sloboda, ljubav, umetnost), sa posebnim akcentom na problemu slobodne volje, odnosno sudbinskih slučajnosti. Sve dileme uokvirene su simbolički odabranim naslovom, koji sugeriše na proces preispitivanja, suočavanja sa sopstvenom individualnošću, slikovito označenog kao sedanje u Elijahovu stolicu. U radu se polazi od pretpostavke da je ključni razlog potpune dezintegracije junaka u diskontinuitetu, odnosno nestajanju konstrukta koji je, dijahronijski sagledavano, održavan pola veka. Takođe, iznosi se stav o junakovom pisanju kao svojevrstoj rekonstrukciji, to jest uobličavanju slike o sopstvenom identitetu. Imajući u vidu nekoliko puta izrečenu tvrdnju o povezanosti života i umetničkog dela, ukazuje se i na ideju da je Štiksa u romanu, između ostalog, ispisao i priču o sebi, redefinišući pitanje identiteta zapisom o sudbini Richarda Richtera.

Ključne reči: identitet, dekonstrukcija, dezintegracija, konstrukt, demistifikacija, pisanje, *Elijahova stolica*

1. Sudbina je najmoćnija slučajnost na svetu¹

Štiksov roman *Elijahova stolica* jeste savremena drama koja se odigrava na koncu XX veka u Bosni, u jeku ratnog haosa, u kom glavni junak (evropski intelektualac srednjih godina) doživljava potpunu dezintegraciju.

Romanesknja radnja organizovana je u pet naslovljenih celina, sa izdvojenim prologom i epilogom. Sledeći obrazac drame (pet poglavlja nalik etapama u razvoju dramske radnje), pisac nam predočava tragediju pedesetogodišnjeg Richarda Richtera koji, usled emocionalne krize nakon razvoda, napušta Pariz i vraća se u rodni Beč, gde otkriva zaprepašujuće i neslućene pojedinosti koje će mu u potpunosti

¹ Za naslov uvodnog segmenta rada upotrebljen je prevod rečenice koju smo preuzeli iz sledećeg pasusa: „*Destiny is the most powerful coincidence of all*, rekla je na koncu tog dana kada sam je upitao misli li da ljude, na koncu konca, spaja sudbina ili slučajnost“ (Štiksa 2010: 110). U pitanju je prisećanje na razgovor koji je glavni junak vodio sa svojom ljubavnicom, za koju se kasnije ispostavilo da mu je rođena sestra.

preokrenuti život. Sudbinski povratak u prostor detinjstva razotkriće tajnu čuvanu pedeset godina, razarajući temelje na kojima je počivao čitav junakov život. Na paradoksalan način, novootkrivene činjenice potpomažu rekonstruisanje sopstvene životne storije, koja otpočinje u opsednutom Sarajevu, i to 6. aprila 1992. godine. Dobro znanoj simbolici šestog aprila (datum implicira na početak razaranja na evropskom prostoru četrdesetih godina prošlog veka) pridodata je i izvesna intimna simbolika – junak tada napušta Pariz, a to je ujedno i početak nesreće grada, čija je sudbina nerazmrsivo vezana za junakovu: „Sarajevo, u kojem nikada nisam bio, a u kojem ću se nanovo roditi da bih upoznao tmurnu istinu svog postojanja“ (Štiks 2010: 14–15).

Trenutak razaranja jedne zemlje, ideologije i naroda, praćen je unutarnjim rascepom i propašću glavnog junaka. Pri tome, simbolika hronotopa je višestruka – izbor datuma koji obeležava „početak kraja“, nastajanje i nestajanje, odvija se u ratnoj scenografiji, koja uokviruje i priču u kojoj je junak začet, ali i onu koja ga vodi u smrt. Nemoć pred zbivanjima prouzrokuje distancu i nevericu, doživljaj da je sve, zapravo, deo pozorišne predstave:

Za vrijeme radnje tog komada o kojem nam govori Paulino pismo, ja zapravo isključivo rastem u njoj, i to počevši negdje od drugog čina. [...] Moj dolazak će ujedno biti i majčin odlazak sa scene, prema zamisli nekog nepoznatog režisera koji bezosjećajno obuzdava povećanje broja likova na sceni [...]. (Štiks 2010: 34–35)

Počinje zaplet drugog dijela drame i ništa ga više ne može zaustaviti [...]. (Štiks 2010: 36)

– ili:

I sve to nije lako izdržati, draga publiko, jer onaj dječak s kraja prvog dijela komada [...] baš taj će dječak kao pedesetogodišnjak upravo kroz ispitivanje vlastite tetke upotpuniti sliku svog nastanka [...]. (Štiks 2010: 39)

Razobličavanje životnih postulata odigrava se na opsednutoj teritoriji, čija sudbina postaje neraskidivo vezana za junakovo umiranje i rađanje:

Pitao sam se što ja imam s cijelim tim svijetom okupljenim na ovoj lešini čije me raspadanje počinje intimno pogadati. Sada kada osjećam da se i sam pomalo raspadam i u tome valjda sjedinjujem s gradom koji će postati i moja grobnica i moje rodište. (Štiks 2010: 63)

U sveprisutnoj subverzivnosti, pred Richardom iskršava zahtev za (re)definisanjem sopstvene životne pozicije, ali nemajući u vidu neprijatelje, već isključivo segmente prošlosti koji su pomutili dotadašnju predstavu o sopstvu. Intimna drama stoga postaje neuporedivo razornija od svega čemu je junak izložen:

Osjećao sam se jednostavno odvojenim od svega [...] kao da sam samo prolaznik kroz njihovu muku, otporan na metke koji lete unaokolo, ali ne i na smrtonosne strelice koje su dobacile do mene iz daljine 1941. godine [...] – stranac sa rukom na plavoj bilježnici kao na kakvu zlosretnom talismanu! Ona me dovela u ovaj nesretni grad i ona će me iz njega izvesti! (Štikš 2010: 191)

– odnosno:

Taj, njihov rat, za mene je sporedan [...] dok sam se ja našao u njemu s osobnim zadatkom [...] ja zapravo visim u praznom prostoru između života [...] koji je obezvrijeđen mojim bečkim otkrićem i jednog sasvim novog života koji me tek očekuje, a čije konture ne raspoznajem, koje će se tek iscrtati onda – da, vjerovao sam tada, kada saznam istinu o svom porijeklu. (Štikš 2010: 146–147)

Rat, s jedne strane, i Sarajevo kao simbolično tlo, sa druge strane, predstavljaju ambijent u kojem se u razmaku od pedeset godina ukrštaju i raspliću sudbine nekoliko junaka:

Ivorov balkon, prijateljstvo, rat, žudnja, Grad, izdaja, čežnja [...] A opet, gledajući nas, ne mogu prestati misliti na ono davno ljeto 1941, na Paulu, Jakoba, na Ingrid i Heinricha, jer smo svi mi dio jedne iste priče koja polagano proždire svoje likove. Hoće li priča nadživjeti njihov nestanak? (Štikš 2010: 68)

2. Demistifikacija kao dekonstrukcija

Podstaknut otkrićem *plave beležnice*, Richard Richter (ne slučajno odabrano ime glavnog junaka, koje u prevodu znači – *sudija*) kreće u rekonstrukciju sopstvene životne povesti:

Pročitao sam pismo koje mi nije bilo namijenjeno i zgrada se moje biografije zaljuljala kao da zapravo nikad i nije imala temelje, kao da je čudnom čarolijom (kojoj je konačno istekao rok trajanja) počivala na ničemu, zraku, laži. (Štikš 2010: 27–28)

Želeći da razreši misteriju porekla, junak prerasta u ključnog aktera u rasparčavanju sopstvenog identiteta.

Tetka Ingrid, jedini preživeli član njegove porodice (kako je verovao), skrojila je priču – [...] dajući mi uvek iste odgovore i oni su bili moja istina. Sasvim dovoljna za kakvog osobnog i nadosobnog identiteta“ (Štikš 2010: 28) – koja bi trajala da nije na videlo izašlo majčino pismo, koje će:

[...] poput tempirane bombe raznijeti temelje moje vlastite povijesti, ona-kve kakvu sam do tada poznavao, raznijeti tako silno da ću se, nakon što me

skamene otkrivene činjenice, a razum mi odnese ono što ću tek doživjeti, rasuti u tisuću komadića. Nepovratno. (Štikš 2010: 22)

Saznanje da je pola veka živeo u laži urušava temelje na kojima je zasnivao život. Osim toga, činjenica da je neka „višnja“ režija, na putu demistifikovanja prošlosti, pridodala i balast nedopustive avanture sa rođenom sestrom – dovodi do potpunog rascepa ličnosti. Kao posledica toga, osećaj integriteta iščezava i junak prestaje da prepoznaje sebe:

Odakle dolazi taj čovek preda mnom čije mi je lice tako poznato, čija dnevna brada, oči, usta i obrazi, baš kao i bore i nešto više sijedih vlasi govore da se uistinu radi o mom vlastitom licu. (Štikš 2010: 29)

Zamisao o kontinuitetu kao presudnom činiocu za održavanje svesti o sebi na najbolji način objašnjava tragediju Štikšovog junaka.

Ako je ličnost svest o sebi, tada ostati ista ličnost znači sačuvati sećanje o neprekidnoj sadržini te svesti [...]; transvremenski identitet svake ličnosti sastoji se od njene sposobnosti da sačuva u svesti sve uzastopne faze svoga života [...]. (Šovije 2009: 37–38)

Otkrićem istine elementarni životni postulati bivaju razoreni, a usklađivanje novih saznanja sa dotadašnjim „sadržajima svesti“ postaje nemoguće. Kako Said tvrdi – „Svima nam je potreban osnov na kojem ćemo stajati; ali pitanje je koliko ekstremno i nepromenljivo formulišemo šta je taj osnov“ (Said 2008: 442).

Priča o „podmetnutom“ identitetu ne bi dovela do destrukcije tolikih razmera da sa njom nije nerazmrsivo povezan počinjeni incest. Zapravo, uvođenje ljubavi kao protivteže nasrtaju bezumlja, samo je još jedna „izrežirana“ podmuklost koja podupire tragediju Richarda Richtera. Kratkotrajni zanos rađa iluziju da će doći neko/ nešto „da me izvuče iz ruševina promašenog života koji mi se sručio na glavu čim sam saznao da su mi temelji bili truli takoreć već od samog početka“ (Štikš 2010: 147).

Zaljublivanje jednog pedesetogodišnjaka, polet i silina emocija predstavljaje, ispostavlja se na kraju, bezizlaznu klopku. Incestuozna epizoda unosi besmisao, potirući svaki osećaj za sopstveno biće:

Pokušavao sam tada ponoviti ono što sam znao o sebi [...] napraviti inventar vlastite povijesti, vlastitog 'ja', osloniti se na provjerene podatke, ili na one za koje su mi tvrdili da su provjereni. (Štikš 2010: 28)

Možemo se zapitati ima li gde tragičke pogreške kod Richarda Richtera. To jest, u čemu bi bila tragička krivica? Na primeru životne putanje pomenutog junaka problematizovano je pitanje sudbine, i to osvetljavanjem dva u potpunosti suprotna polazišta. S jedne strane, ponuđena je arhaična perspektiva, prema kojoj je život van nadležnosti ljudskog bića, dok je, sa druge strane, prisutan koncept utemeljen na ideji o slobodnoj volji, mogućnosti izbora i samostalnog odlučivanja. Većita upitanost nad

smislom postojanja obeležena je nedoumicom da li zaista posedujemo mogućnost određivanja pravca kojim želimo ići ili smo osuđeni na splet sudbinskih slučajnosti. Govoreći o junaku romana *Elijahova stolica*, Igor Štiks je u jednom intervjuu dao sledeći odgovor:

Upravo moj junak pokazuje da, bez obzira na ishod njegove potrage za poreklom, on sam stvara i zapetljava svoju sudbinu. Mi jesmo gurnuti u svet iz određene tradicije ali u tom svetu živimo sami i ono što stvorimo je isključivo posledica naše volje i odluka. (*Politika* 2015 – intervju)

Savremene teorije identiteta polaze od teze da je život kreacija pojedinca. Drugim rečima, identitet se konstituiše identifikacijom subjekta sa elementima koje je svojevoljno odabrao – jer mi sami modifikujemo, dopunjavamo ili eliminišemo, činioce koji učestvuju u njegovom formiranju. Reč je o spletu različitih uticaja i ukrštaja, čija je suština upravo u trajanju dijahronijski stvaranog konstrukta.

Ja, dakle, predstavlja vrlo prilagodljiv sistem, koji se brani, prepravlja i poboljšava kako bi se bolje prilagodio, pa čak i sebe prevazišao [...] Mi iskrivljujemo svoja sećanja i prilagođavamo svoja mišljenja kako bi za nas bila povoljna. (Ruano-Borbalan 2009: 8)

Izgradnja identiteta je trajni proces, „nezavršen i uvek započinjan iznova“ (Martino 2009: 50), vezan za psihološku dimenziju koja je fleksibilna, a ne jednom zasvagda utvrđena.

U slučaju Richarda Richtera, odlazak u daleki grad – „Sarajevo, u kojem nikad nisam bio, a u kojem ću se nanovo roditi da bih upoznao tmurnu istinu svog postojanja“ (Štiks 2010: 14) – otkriva činjenice koje nepovratno remete dotadašnji kontinuitet.

Raskorak stvoren spoznavanjem istine trajno prelama život nadvoje: „Taj prethodni život sada mi se činio poput sna kakvog mjesečara koji je grubo probuđen“ (Štiks 2010: 94). Jedno ‘ja’ zamire, svodeći sebe tek na spoljašnje odrednice. Najeksplicitnije to potvrđuje momenat u kome Richard, bežeći iz Sarajeva, opisuje sebe kao kukavicu koja za jedini dokaz svog postojanja poseduje ime na novinarskoj akreditaciji – ostatak predašnjeg bića:

Nitko nije znao da čovjek kojeg nisu mogli izvući iz aviona [...] više nije bio čovjek sa akreditacije na njegovoj košulji. On se više nije odazivao na to ime. (Štiks 2010: 44)

Specifičnost tragike Richarda Richtera jeste u nerazlučivosti priča – jedne koja se tiče potrage za ocem i druge – koju obeležava zabranjena ljubav. Svest o drastičnim i nepremostivim razlikama između onoga što je mislio da jeste i onoga što se na koncu ispostavilo, uskraćuje mogućnost redefinisanja i stvaranja novih osnova na kojima bi život mogao biti nastavljen. Ideja o borbi i prevladavanju dihotomija nije

ni postojala, jedino je odluka o zapisivanju proživljenog odgodila neizostavni kraj. Nakon svega, Richard se odlučuje na izvršenje presude nad samim sobom. Međutim, pre nego što „spusti zavesu“ na pozornici sa koje će sebe ukloniti, odlučuje da sačini zapis o svemu što mu se dogodilo.

3. Pisanje kao rekonstrukcija

Sjedim za stolom i ne uspijevam da zaustavim priču koja čeka da se izlije iz mene kao lava iz ostarjelog vulkana. (Štikš 2010: 11)

Pisanje predstavlja upotpunjavanje slike o sopstvenom identitetu, čime ujedno biva omogućeno i odgađanje neminovnog kraja. Sadržaj zapisanog odnosi se na junakov život, poljuljan pronalaskom „pisma koje je vezano za nesreću koja je odredila [...] postojanje“ (Štikš 2010: 26). Otkriće *plave beležnice* pruža uvid u strogo čuvane detalje koji determinišu Richardov život: „Čitao sam o događajima kojima dugujem svoje rođenje, o neoborivim činjenicama koje mi je majka odlučila zatajiti ne ostavivši mi ni retka“ (Štikš 2010: 27). Taj „mali eksplozivni projektil za budućnost“ (Štikš 2010: 27) dovodi u pitanje sve do tada proživljeno:

Ovo što pišem je samo pokušaj da se prenese na papir ono što je uzdrimalo zgradu mog života [...] Ta kobna saznanja počela su se nazirati jednim *slučajnim* – već počinjem prezirati tu reč – bečkim otkrićem [...] koje je iskrsnulo poput vrha ledene sante, čiji me dakako nevidljivi, krupniji ostatak čekao u Sarajevu, i u koji ću se zabiti brzinom od pedeset godina laži. (Štikš 2010: 12)

Autobiografski zapis samo je „još jedna od onih klasičnih priča kojih su novine pune svaki dan i koje su ušle u modu posljednjih godina. Porijeklo, identitet... identitet, porijeklo [...]“ (Štikš 2010: 16).

Priča koja kulja nezaustavljivo, opire se svakom pokušaju romanesknog uobličavanja, „zanatu kojem sam se davno priučio“ (Štikš 2010: 11), uzrokujući „nemuštost dovitljivog pripovjedača“ koji je donedavno bio „vješt zapisivač tuđih sudbina i lukavi kompilator“ (Štikš 2010: 11).

Istovremeno, pisanje je i priprema za onaj svet:

Možda je i ovaj zapis pokušaj da opravdam izlaz koji mi pokazuje moj revolver. Možda je baš to svrha ovog pisanja [...] oslobođenje od teške popudbine koju Haron ne prima u svoj čamac. A meni uskoro valja preko Stiksa. (Štikš 2010: 12)

Iščekujući izvršenje smrtne presude, i glavni junak Selimovićevog romana *Derviš i smrt* na sličan način obrazlaže potrebu za pisanjem:

Počinjem ovu svoju priču, nizašto, bez koristi za sebe i za druge, iz potrebe koja je jača od koristi i razuma, da ostane zapis moj o meni, zapisana muka

razgovora sa sobom, s dalekom nadom da će se naći neko rešenje kad bude račun sveden, ako bude, kad ostavim trag mastila na ovoj hartiji što čeka kao izazov. (Selimović 1970: 9)

Svesni skorog kraja, i jedan i drugi se odlučuju da se beleženjem oslobode tereta proživljenog. Dok Ahmed čeka da sejmieni izvrše presudu, Richard, u skladu sa značenjem svog imena, postaje sam sebi sudija.

U njegovom slučaju, opskrblijevanje pištoljem je način da agonija bude okončana. Pucaljka, jedini svedok rastrojstva i bespuća, preužeće, na samom kraju, ulogu džela-ta. Završetak zapisa istovremeno je i završetak života:

Ponekad pomislim da pišem iz straha pred tim krajem na kojem me čeka moja vjerna pucaljka, smirena jer zna da ono što imam reći jednom mora biti iscrpljeno. (Štikš 2010: 27)

Do rekonstrukcije životne priče dolazi pisanjem. Onaj koji nemoćno stoji nad „materijalom sopstvenog života“ (Štikš 2010: 11) ostavlja za sobom „posljednji, uzaludni zapis o smrti“ (Štikš 2010: 27) kao neku vrstu sinteze sačinjene od dveju priča – one koju je živeo pola veka i one koju je spoznao po odlasku u Sarajevo. Otuda evidentni otklon na početku pripovedanja, kao i izvesna taksativnost u hronologiji:

Ipak znam da postoji priča o mom životu, čak ne tako loša i nekoherentna, i ona kaže da sam se rodio u siječnju 1942. od majke Paule i oca Heinricha. Kršten sam kao Richard Richter. Točka. Moji su se roditelji vjenčali u srpnju 1941. [...]. (Štikš 2010: 28)

Dopunjavanje biografije predstavlja napor da se savlada i obuhvati sveukupni „materijal“ sopstvenog postojanja te da se pedesetogodišnje trajanje spoji sa skoro doživljenim. U svemu tome, pojavljuje se neobična „privilegija“ koja omogućava da se izabere vreme skončavanja:

U mom slučaju nije se radilo o bilo kakvoj otrovnici, već baš o onoj koja žrtvi darežljivo dopušta da sama izabere trenutak vlastite smrti. Seruma nema i neće ga biti. (Štikš 2010: 9)

Otuda i „tupost čoveka koji svjesno odabire da mu kraj bude negdje drugde, a ne ovdje gdje se dogodilo ono što mu je nemoguće okajati“ (Štikš 2010: 221).

Odvajkada prisutna potreba za pričanjem samo je, kako bi Andrić rekao, puko zavaravanje krvnika, odnosno pokušaj zanemarivanja činjenice o neizbežnoj smrti:

Ovdje želim zabilježiti sve ono što mi se dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci [...] Možda je pisanje kojeg se prihvaćam, nizanje činjenica koje upravo započinjem, samo način da odgodim skori kraj. (Štikš 2010: 9)

Govoreći o sebi i svom životu, Richard ujedno pruža i objašnjenje svojim najbližima, pravdajući se za iznenadni i prećutni odlazak. Rukopis je namenjen Richardovom sarajevskom prijatelju, saborcu u ratnim danima, sa porukom sledeće sadržine:

Od tebe ipak neću zatražiti da spališ rukopis, jer se bojim da bi te baš to moglo nagnati da iznevjeriš oporuku, da ga sačuvaš i objaviš, kao što se jednako tako ustručavam da ti naložim da ga odneseš izdavačima, jer strahujem da rukopis ne uništiš kako on ne bi uništio Richarda Richtera, čovjeka i pisca [...]

Možda sam cijelu ovu pripovest napisao za nju, kako bi jednom saznala istinu koja ju je mogla uništiti tada kao što je uništila mene, i možda, naglašavam možda, od tebe sada tražim da joj ga odneseš kao moj najpouzdaniji kurir. Ne znam... (Štik 2010: 230)

4. Preplitanja autobiografskog i fiktivnog

Pričom o urušenom identitetu *Elijahova stolica* pokreće sveltremene dileme koje se tiču egzistencije, važnosti ljubavi, smisla umetnosti. Zanimljiv je naslov kojim su date teme uokvirene – Elijahova stolica je ritualni predmet koji se upotrebljava prilikom obreda obrezivanja. Reč je o snažnom simbolu/metafori, o kojoj je Štik rekao sledeće:

Ne sjeda samo moj glavni junak u tu stolicu; i mi svi sjedamo na tu stolicu kao na neku vrstu mjesta gdje se utvrđuje naš identitet, konstantno i iznova, ma šta to bilo. (*Nezavisne novine* 2010 – intervju)

Sedanje u Elijahovu stolicu simbolički označava preispitivanje i poniranje u sebe. Možemo ga razumeti kao vrstu introspektivnog čina kojem je cilj razumevanje svega što sačinjava našu individualnost. Obredna stolica je:

Mjesto za nešto što bi nam trebalo odrediti identitet i pripadanje, ali ujedno mjesto na kojem se morate propitati o tome. To je njezina najveća simbolika. To je uostalom i otvoreno mjesto za različita čitanja. Ja nemam kompletnu interpretaciju tog naslova i mislim da sam uspio ako čitatelj, nakon što završi roman, počne razmišljati o svim tim elementima i čak ima neke vrste kreativnih čitanja i interpretacija. (*Radio Sarajevo* – intervju)

Priča o preispitivanju Richarda Richtera biva zaključena na sledeći način:

Odlazio sam u neku drugu zemlju, na neko drugo more, u grad daleko lepši negoli je ovaj ikada mogao ili se nadao biti. Znao sam da neće biti nove zemlje, da nema novog mora. Da neće biti povratka, jer Grad je pošao sa mnom. Njegovim ulicama opet beskrajno lutam. Tim Gradom koji je kavez. Bez broda koji bi me odveo daleko od mene samog. (Štik 2010: 223)

U oproštajnim rečima glavnog junaka romana nedvosmisleno možemo prepoznati odjek Štiksovog glasa. Dakle – i sam izgnanik, koji u sebi / sa sobom nosi svoj Grad kao *differentiu specificu* na nekom stranom tlu, u nekim dalekim gradovima. Mesto ishodišta zapravo je identitetska karakteristika „ugrađena“ u temelje individualnosti.

Na sličan način, i maternji jezik je doživljen kao deo identitetskog „temelja“ – to je „područje onoga što znam, što ima svoju povijest, svoje korijene [...] i na kraju u tom svom jeziku donekle mogu biti slobodan“ (*Urban magazin* 2014 – intervju).

U Štiksovim intervjuima povodom *Elijahove stolice* čitamo:

Elijahova stolica nije autobiografski roman, ali oni koji me znaju prepoznavat će motive iz mog života u samom romanu, sakrivene u pričama, u likovima, u nekim opisima. Kada bi se sve spojilo, onda bi se dobila jedna priča o meni. Kao pisac napravio sam sve da zamaskiram te autobiografske motive, ali bez nekog osobnog iskustva i onoga što vas čini time što jeste, ne bi bilo ni tog romana, niti ovih likova. (*Nezavisne novine* 2010 – intervju)

O svojevrsnom preslikavanju života i književnog dela govoriće i Richard Richter, primećujući podudarnost između načina na koji se raspliće njegova sudbina i onog na koji je on kao pisac uticao na sudbine svojih junaka:

Kao vrhunski detektiv edipovskog tipa, rekao bih, kao neki likovi – kakve li ironije! – iz mojih vlastitih romana, kojima je njihov pisac oduvijek priređivao teške ispite, zaintrigiran nemogućim situacijama u koje ih je smještao s nekom posebnom radošću i iz kojih su vodila samo dva izlaza: ludilo i smrt. (Štiks 2010: 19)

Potvrdu o povezanosti realnog i fiktivnog nalazimo na još jednom mestu u romanu. Reč je o junakovom podsećanju na razgovor mladih pisaca sa Frišom. Tom prilikom Frišu je upućeno pitanje o prirodi relacije između života i književnosti, preciznije: temelji li se roman na stvarima koje je autor, ili neko njemu blizak, doživeo, odnosno – ima li u romanu „istine“. Richard Richter se prisetio odgovora: „Rekao je tada da ponekad misli da se književnost temelji na mogućnostima koje proizlaze iz onoga što nam se događa ili onog što proživljavaju drugi“ (Štiks 2010: 114).

Sa tim u vezi, čini se osnovanom pretpostavka da, polazeći od sopstvenog iskustva egzila (koje je nesumnjivo uticalo na formiranje ličnog identiteta), Štiks u romanu ispisuje, između ostalog, i priču o sebi, istovremeno preispitujući večita, i nikad zastarela, pitanja koja se tiču svakog čoveka ponaosob.

IZVORI I LITERATURA

Martino, D. (2009). Ja u socijalnoj psihologiji. *Identitet(i). Pojedinaac, grupa, društvo*. Katrin Halpern i Žan-Klod Borbalan (ur.). Beograd: Clio: 51–61.

Nezavisne novine – intervju (2010). *Još smo opterećeni čitanjem identiteta*.

<http://www.nezavisne.com/kultura/knjizevnost/Igor-Stiks-Jos-smo-optereceni-citanjem-identiteta/70934> (2.2.2017.)

Radio Sarajevo – intervju (2010). *O budućnosti multikulture*.

<http://www.knjizevnost.org/?p=1400> (2.2.2017.)

- Ruano-Borbalan, Ž. (2009). Izgradnja identiteta. *Identitet(i). Pojedinaac, grupa, društvo* Katrin Halpern i Žan-Klod Borbalan (ur.). Beograd: Clio: 5–17.
- Ruso, Ž. Ž. (2011). *Društveni ugovor*. Beograd: Izdavačko preduzeće Filip Višnjić.
- Said, E. (2008). *Orijentalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Selimović, M. (1970). *Derviš i smrt*. Sarajevo: Izdavačko preduzeće Svjetlost.
- Šovije, S. (2009). Filozofsko pitanje ličnog identiteta. *Identitet(i). Pojedinaac, grupa, društvo*. Katrin Halpern i Žan-Klod Borbalan (ur.). Beograd: Clio: 31–41.
- Štiks, I. (2010). *Elijahova stolica*. Beograd: Arhipelag.
- Urban magazin* – intervju (2014). *Ograničeni smo svijetom u kojem živimo*.
<http://www.urbanmagazin.ba/igor-stiks-knjizevnik-ograniceni-smo-svijetom-u-kojem-zivimo/> (2.2.2017.)

(DE)CONSTRUCTION OF ONE'S OWN IDENTITY OR AN IMAGE OF A DEATH ON *ELIJAH'S CHAIR* BY IGOR ŠTIKS

The paper sheds light on Štiks' novel, focusing predominantly on the protagonist's identity drama which ends in suicide. Having in mind the multifaceted symbolism of the work (the title, setting the plot in the war context, inserting the story of *Homo faber* as a type of counterpoint, writing as a symbolic act of restructuring a life story), the paper points to the significance of universal issues tackled in the novel including free will, fate, love, freedom, the meaning of life, life, the value of truth. The starting point of the paper is that the main reason of the protagonist's complete disintegration is the discontinuity i.e. the disappearance of the construct maintained throughout the protagonist's life. Therefore, modern identity theories are considered, including the mythical understanding of man. In addition, a parallel is drawn with the protagonist of the novel *Death and the Dervish*, who likewise, in the anticipation of death turns to writing, which is a reflection of the urge to leave a trace of existence, but which simultaneously reconstructs the story about one's existence. Having in mind Štiks' interviews on the topic of *Elijah's chair*, the paper also points to the interspersing of autobiographical elements with the story of the novel, pointing to the assumption that Štiks in the novel, among other things, writes a story about himself, redefining the issue of his own identity.

Keywords: identity, deconstruction, disintegration, construct, demystification, writing, *Elijah's chair*